

Reetta Liinamaa

ETELÄ-POHJANMAAN MURREPIIRTEIDEN ESIINTYVYYDEN VERTAILU

Murteellisuuden ero kahden eri vuosisadalla syntyneen
puhujan välillä

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Reetta Liinamaa: Etelä-Pohjanmaan murrepiirteiden esiintyvyyden vertailu. Murteellisuuden ero kahden eri vuosisadalla syntyneen puhujan välillä.

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma
huhtikuu 2021

Tässä kandidaatintutkielmassa on tutkittu Etelä-Pohjanmaan murrepiirteitä kahden eri-ikäisen puhujan kielenkäytössä. Aineistona on ollut kaksi litteroitua haastattelua, joista vanhempi on vuodelta 1978 ja tuorempi vuodelta 2021. Puhujien ikäero on hieman yli sata vuotta. Tutkimuksessa on kartoitettu, mitä eteläpohjalaisia murrepiirteitä informanttien puheessa esiintyy. Tämän jälkeen on lähemmin tarkasteltu kahdeksaa eri murrepiirrettä sekä vertailtu saatuja tuloksia keskenään.

Tutkimuskysymyksiä ovat olleet:

1. Mitä Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä puhujien kielenkäytössä esiintyy?
2. Onko puhujien välillä havaittavissa eroa näiden piirteiden käytön suhteen ja jos on, niin millaista?

Näihin tutkimuskysymyksiin on pyritty vastaamaan kvantitatiivisen tutkimuksen keinoin. Tutkimus pohjautuu dialektologiaan sekä sosiolingvistiseen variaationtutkimukseen. Tutkielmassa on esitelty Etelä-Pohjanmaan tyypillisimmät murrepiirteet ja analysoitu niiden esiintymisen frekvenssiä informanttien puhutussa kielessä. Tutkielman muoto noudattaa kokonaisuutta, jossa johdannon jälkeen on esitelty teoreettinen viitekehys. Tämän jälkeen on esitetty aineisto ja menetelmät, minkä jälkeen on suoritettu itse aineiston analysointi. Tutkielman loppupuolella on havainnot koottu yhteen, ja päätännössä on pohdittu mahdollisia virhetekijöitä sekä jatkotutkimuskysymyksiä.

Tutkimuksen tuloksista on havaittavissa, että nuoremmalla puhujalla on kielenkäytössään huomattavasti vähemmän murteellisia piirteitä kuin vanhemmalla puhujalla. Toisaalta taas yksittäinen murrepiirre, inessiivin päätte -s, on nuoremmankin puhujan kielessä edustettuna erittäin vahvasti. Koska tutkimus on kuitenkin tapauskohtainen, ei siitä voida tehdä yleistyksiä.

Avainsanat: Etelä-Pohjanmaan murre, dialektologia, sosiolingvistinen variaationtutkimus, sosiolingvistiikka.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Teoreettinen tausta	5
2.1 Dialektologian juuret.....	5
2.2 Sosiolingvistiikka ja sosiolingvistinen variaationtutkimus	6
2.3 Etelä-Pohjanmaan murre	7
2.4 Etelä-Pohjanmaan ja nykyisen Kauhavan alueen asutuksesta	9
3. Aineiston analyysi ja tulokset	10
3.1 Aineisto ja menetelmät	10
3.2 Analyysi Marian puheesta	11
3.3. Analyysi Venlan puheesta	13
4. Tulosten vertailu ja johtopäätökset	17
5. Päättäntö	22
Lähteet	24

1. JOHDANTO

Lakeuksista ja häyjistä tunnetulla Etelä-Pohjanmaalla on kielitieteen näkökulmasta mielenkiintoinen asema, sillä se muodostaa verrattain suuren ja yhtenäisen murrealueen. Alueen murteeseen kuuluu yhtä lailla vanhakantaisia suomen kielen muoto-opillisia piirteitä kuin myös lainasanoja ruotsin kielestä.

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkitaan kahden eri vuosisadalla syntyneen puhujan kielenkäytössä esiintyviä Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä. Tutkimus pohjautuu sociolinguistiikkaan ja erityisesti murteiden tutkimukseen sekä murteiden muuttumisen ja kehittymisen tutkimukseen. Suomessa sociolinguvistista tutkimusta ja sen myötä sociolinguivististä variaationtutkimusta onkin tehty jo 1970-luvulta alkaen (Paunonen 2009: 557).

Tutkielmassa tutkitaan kahta eri puhujaa samalta murrealueelta, nykyisen Kauhavan alueelta. Tutkittavista kielenkäyttäjistä toinen on syntynyt 1890-luvulla ja toinen 1990-luvulla. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat saman suvun jäseniä ja naispuolisia. Tutkimuksessa keskitytään tiettyjen Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisten piirteiden esiintymisen kartoittamiseen puhujien kielessä. Koska kahdella tutkittavalla puhujalla on lähes sadan vuoden ikäero, on kiinnostavaa havaita, kuinka kieli on muuttunut ja mihin suuntaan. Kielellisten varianttien välillä kun on kilpailua, ja tämä kilpailu päättyy aina jonkin variantin eduksi (Mustanoja, 2011: 64). Koska tutkimus on kuitenkin tapauskohmainen, ei tuloksista voida tehdä yleistyksiä.

Tutkimuksessa selvitetään, mitä murrepiirteitä puhujien kielenkäytössä ylipäätään esiintyy, ja sen jälkeen keskitytään erityisesti tiettyihin piirteisiin ja niiden esiintyvyyteen. Murrepiirteet, joiden esiintyvyyteen tässä tutkielmassa keskitytään, ovat:

1. jälkitavun vokaalienvälisen *h*:n esiintyminen (*mentiin* > *menthin*)
2. verbivartalon *e*:n labiaalistuminen preesensin ja *VA*-partisiipin muodoissa (*menee* > *menöö*)
3. inessiivin päätte muodossa *-hna* (*missä* > *mihnä*) sekä muodossa *-s* (*kirkossa* > *kirkos*)
4. *svaa*-vokaali (*kolmas* > *kolomas*)

5. yleiskielen *d*:n vastine *r* (*ladossa* > *laros*)
6. diftongien avartuminen (*nuori* > *nuari*)
7. yleiskielen *ts*:n astevaihtelematon vastine *tt* (*metsä* > *mettä*)
8. sanan jälkitavuisten *i*-loppuisten diftongien assimiloituminen (*sanoin* > *sanoon*).

Valitsin nämä piirteet sen vuoksi, että niitä ilmenee Etelä-Pohjanmaan murteessa edelleen, ja ne ovat helposti havaittavissa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitä Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä puhujien kielenkäytössä esiintyy?
2. Onko puhujien välillä havaittavissa eroa näiden piirteiden käytön suhteen ja jos on, niin millaista?

Hypoteesini on, että nuoremman puhujan kielenkäytössä Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypilliset piirteet ovat vähentyneet suhteessa vanhemman puhujan kieleen. Tämän kehityksen uskon olevan seurausta nuoremman kielenkäyttäjän pidemmästä koulu-urasta sekä yleispuhekielen yleistymisestä ja leviämisestä.

2. TEOREETTINEN TAUSTA

2.1 Dialektologian juuret

Jo Mikael Agricola teki aikoinaan havainnon suomen kielen erilaisista puhetavoista eli murteista, ja 1700-luvulla Bartholdus Vhael jakoikin suomen murteet kahteen pääryhmään: itä- ja länsimurteisiin. Tämä jako vallitsee yhä tänäkin päivänä. Tieteellinen käsitys kielen säilymisestä, muuttumisesta ja jakautumisesta syntyi Suomessa vasta 1880-luvulla. (Rapola 1961: 23–26.)

Dialektologian eli murteentutkimuksen tarkoitus oli alun perin keskittyä kartoittamaan yhteisiä kielimuotoja sekä selvittää kielenpiirteiden ja niiden eri varianttien levinneisyyttä. 1800- ja 1900-luvuilla murteentutkijat pyrkivät löytämään tutkittavikseen mahdollisimman koulutautumattomia ja koko ikänsä samalla alueella asuneita informantteja, joiden murre olisi mahdollisimman puhdasta. (Aarikka 2018: 388.)

Murteiden tutkimusta voidaan perustella sillä, että tutkimalla ja vertailemalla murteita ja niiden ilmiöitä on mahdollista tehdä johtopäätöksiä kielessä tapahtuneesta kehityksestä sekä myös kieltä puhuvan ihmisryhmän vaiheista (Rapola 1961: 21). Aluksi murretutkimuksissa pyrittiin kuvaamaan murteiden äänne- ja muoto-oppia. Ensimmäinen suomen murretta käsittelevä väitöskirja on T. G. Aminoffin Etelä-Pohjanmaan murretta koskeva tutkimus, joka ilmestyi vuonna 1871. Myöhemmin 1800-luvulla E. N. Setälän johdolla syntyi kiinnostus äännehistoriaa kohtaan, ja tutkijat alkoivat ymmärtää, että äännehistorian tunteminen auttaa selvittäessä kielten sukulaisuussuhteita. (Rapola 1961: 28.) Murteentutkimuksen avulla on pystytty kartoittamaan suomen kielen historiallista kehitystä, ja dialektologian tarkoite onkin ollut kielihistoriallinen. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12).

1960-luvulla Suomessa alettiin kerätä hyvin systemaattisesti talteen murrenäytteitä, sillä murretutkijoiden keskuudessa oli levinnyt pelko murteiden katoamisesta. Tämän vuoksi oli ensiarvoisen tärkeää tallentaa murteita ennen kuin ne häviäisivät. (Mustanoja 2011: 55.) Murteet eivät ole kuitenkaan tähänkään päivään mennessä kadonneet, vaikkakin koululaitos ja joukkoviestintä ovat vaikuttaneet niin, että murteiden elinala on kaventunut (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 12).

Puhutun suomen kielen tutkimus voidaan jakaa kolmeen aikakauteen, joista ensimmäinen oli 1800- ja 1900-luvuilla harjoitettu dialektologinen tutkimus. Se loi pohjan myöhemmälle kielentutkimukselle. Toisena vaiheena voidaan nähdä sosiolingvistinen tutkimus ja kolmantena vaiheena 1980-luvulla alkanut vuorovaikutuksen tutkimus. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–14.) Seuraavassa alaluvussa esitellään sosiolingvististä puhutun kielen tutkimusta.

2.2 Sosiolingvistiikka ja sosiolingvistinen variaation tutkimus

Perinteisen dialektologian tarkoitus oli kielihistoriallinen, eikä dialektologiassa oltu kiinnostuneita yksittäisten henkilöiden kielellisten piirteiden moninaisuudesta ja näiden piirteiden vaihtelusta (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12). Murteentutkimus kokikin mullistavan muutoksen, kun William Labov tutki puhutun englannin kielen äänteellistä vaihtelua ja todisti esimerkiksi sen, että kielenkäyttäjän yhteiskunnallinen tausta vaikuttaa hänen puhumaansa ja käyttämäänsä kieleen (Aarikka 2018: 388).

Sosiolingvistiikan lähtökohtana onkin ajatus siitä, että eri-ikäisten ja eri sosiaalisista luokista tulevien miesten ja naisten puhekielessä on eroavaisuuksia ja näitä eroja voidaan tutkia (Mustanoja 2011: 55). Suomeen sosiolingvistiikka rantautui 1970-luvulla, ja sen taustalla vaikuttivat pohjoismaiset ja anglosaksiset perinteet (Paunonen 2009: 557). Sosiolingvistiikka on monipuolistanut murteiden tutkimusta, ja sen myötä kuva kieliyhteisöistä on tullut monisyisemmäksi (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 13).

Säännönmukaisuutta puhekielessä esiintyviin muutoksiin etsitään yleensä tutkimalla kielellisten piirteiden ja taustamuuttujien välistä suhdetta. Suomalaisessa sosiolingvistisessä tutkimuksessa on eritoten tutkittu sukupuolen, iän ja koulutustaustan tai sosiaaliryhmän vaikutusta kielenkäyttöön. Ero dialektologian ja sosiolingvistiikan välillä voidaan nähdä myös termien valinnassa, sillä ensin mainitussa on tutkimuskohteena murre, kun taas jälkimmäisessä tutkitaan puhekieltä. Toisaalta perinteisen murteentutkimuksen ja sosiolingvistisen tutkimuksen raja ei ole kovin tarkka, ja voidaankin ajatella, että sosiolingvistinen näkemys toi tutkimukseen vain uuden tulosuunnan. (Mustanoja 2011: 55–56.)

Sosiolingvistisessä variaationtutkimuksessa pyritään selvittämään tietyn puhujan kielenkäytössä esiintyvät tietyn murrepiirteiden kaikki mahdolliset muodot (Mustanoja 2011: 63). Tutkimuksen pääpaino on yleensä äänne- ja muoto-opillisten piirteiden tarkastelussa. Jonkin verran on tutkittu myös sanastoa, keskustelutyylejä sekä kerrontaa. Aineistona tämänkaltaisessa tutkimuksessa on ollut tapana käyttää haastatteluja. (Lappalainen 2001: 74.) Tutkimuksessa variantit jaotellaan useasti kolmeen eri päätyyppiin, jotka ovat alueen murrevariantti, yleiskielen variantti sekä yleispuhekielen variantti. Esimerkkinä tästä on vaikkapa sana *katson*, jonka murrevariantti voisi olla *katton*. Yleiskielen muoto olisi tietenkin *katson* ja yleispuhekielen variantti *katon*. (Mustanoja 2011: 63.)

2.3 Etelä-Pohjanmaan murre

Länsi-Suomen murteet, mukaan lukien Etelä-Pohjanmaan murre, polveutuvat pohjoiskantasuomesta (Mantila & Leiviskä 2017: 160). Etelä-Pohjanmaan murre jakaa rajan niin savolaismurteiden, hämäläismurteiden, Ylä-Satakunnan murteiden kuin ruotsin kielen kanssa (Wiik 2006: 292). Rajamurteiksi voidaanakin katsoa kuuluvan Töysän pitäjän murre, jossa on eteläpohjalaisia, savolaisia ja hämäläisiä piirteitä, sekä Korttesjärven pohjois- ja itäosan murteet, jotka kuuluvat niin kutsutun savolaiskiilan alueelle (Laurosela 1913/15: 13; Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 249).

Yleisen käsityksen mukaan Etelä-Pohjanmaan murre on syntynyt Varsinais-Suomen ja Hämeen vanhoista kielimuodoista. Tässä valossa on kuitenkin hieman ristiriitainen se seikka, että eteläpohjalaisessa murteessa esiintyy piirteitä, jotka eivät ole lounais- tai hämäläismurteista lähtöisin, mutta joita tavataan Savossa ja Karjalassa. On jopa esitetty, että jotkin Etelä-Pohjanmaan murrepiirteet olisivatkin peräisin jo rautakaudelta. Arkeologisen tiedon mukaan asutus Etelä-Pohjanmaalla on kuitenkin rautakaudella ollut hyvin hajanaista tai olematonta, joten on syytä olettaa, että Etelä-Pohjanmaan murteen itämurteita muistuttavat piirteet olisivat uudempaa perua. (Mantila & Leiviskä 2017: 160–161.)

Suomen muista päämurrealueista poiketen Etelä-Pohjanmaan murre on aika lailla yhtenäinen murre, vaikkakin joitakin pitäjäkohtaisia eroja on olemassa (Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 249). Erikoisen ja muista murteista poikkeavan Etelä-Pohjanmaan murteesta tekevät myös muutamat piirteet, joita ei tavata muissa suomen murteissa. Näistä piirteistä mainittakoon esimerkiksi inessiivin päätte *-hna* tai *-sna* (*missä* > *mihnä*). Päätte esiintyy vain possessiivisuffiksien edellä (*päässäni* > *päähänäni*) tai pronomini- ja partikulaatioissa *jo-*, *mi-*, *ke-* ja *ku-*. (Mantila & Leiviskä 2017: 161–162.) Piirre on kiinnostava siitäkin syystä, että Etelä-Virossa on käytössä vastaavanlainen inessiivin päätte (Rapola 1961: 126). Toinen maininnan arvoinen länsimurteista vain Etelä-Pohjanmaan murteessa esiintyvä piirre on yksikön kolmannen persoonan labiaalistuneet verbimuodot, kuten *tuloo* 'tulee' sekä *menöö* 'menee' (Mantila & Leiviskä 2017: 165). Kolmantena erikoisena piirteenä mainittakoon aktiivin partisiipin perfektin ja *Ut*-loppuisten nominien monikkovartaloinen tyyppi *kuollusia* 'kuolleita.' (Mantila & Leiviskä 2017: 162).

Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä ovat:

1. jälkitavujen vokaalienvälisen *h*-aineksen säilyminen (*tultiin* > *tultihin*). Kun *h*:n molemmilla puolilla on identtinen vokaali, on ensimmäinen vokaali voinut kadota (*tultiin* > *tulthin*). Tämä on yleisempää Etelä-Pohjanmaan murrealueen pohjoisosissa kuin eteläosissa.

On huomioitava, että kato ei päde, jos *h*:n ympärillä ovat eri vokaalit (*lampaita* > *lampahia* ~ *ei lamphia*).

2. yleiskielen *d*:n paikalla on *r* (*pöydässä* > *pöyräs*). Tämä piirre on yleinen myös muissa länsimurteissa.

3. yleiskielen *ts*:n paikalla on astevaihteluton *tt* (*katso* > *katto*).

4. inessiivin päätteenä on *-s* (*kirkossa* > *kirkos*). Kun sanassa on myös possessiivisufiksi, inessiivin tunnuksena toimii *-hna* tai joissain tapauksissa *-sna* (*päässäni* > *päähännäni* ~ *pääsnäni*).

5. abessiivin päätteenä voi olla vain yksi *t* (*sanomatta* > *sanomata*).

6. sanan jälkitavuihin *i*-loppuisten diftongien assimiloituminen pitkiksi vokaaleiksi (*laulaisin* > *laulaasin*, *sanoin* > *sanoon*).

7. verbivartalon *e*:n labiaalistuminen *O*:ksi (*pääsee* > *pääsöö*, *kulkee* > *kulkoo*).

8. sananloppuisten vokaaliyhtymien *-ea* muuttuminen muotoon *-ia* (*hakea* > *hakia*, *kipeä* > *kipiä*) sekä *-oa* muuttuminen muotoon *-ua* (*maitoa* > *maitua*, *sähköä* > *sähkyä*).

9. ensi tavussa oleva diftongin *ie* avartuminen muotoon *ia* tai *iä* (*mies* > *miäs*, *miekka* > *miakka*) sekä diftongin *uo* tai *yö* avartuminen muotoon *ua* tai *yä* (*kuolla* > *kualla*, *syödä* > *syärä*).

10. *svaa*-vokaali eräiden konsonanttiyhtymien välillä (*kolme* > *kolome*). *Svaa*-vokaalin käyttö on vahvempaa Etelä-Pohjanmaan eteläosissa kuin pohjoisosissa.

11. *k*:n heikkona asteena on *-lk-* ja *-rk-*konsonanttiyhtymissä *k*:ta seuraavaan vokaalin pidentymä vokaalin ollessa *a*, *ä* tai *i* (*nälästä* > *näläästä*).

12. etenkin lainasanojen alussa mahdollisesti esiintyvät kaksi konsonanttia (*flikka* 'tyttö', *kloppi* 'poika', *klasi* 'lasi').

13. komparatiivimuodot *paree*, *suuree*, *rikkahee* ym.

14. nominatiivin loppuminen *s*-äänteeseen, jos nominatiivi on alkujaan ollut *h*-loppuinen (*hame* > *hames*, *käärme* > *kärmes*).

(Laurosela 1913/15: 14; Rapola 1961: 127; Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 249–250.)

2.4 Etelä-Pohjanmaan ja nykyisen Kauhavan alueen asutuksesta

Kun Etelä-Pohjanmaan maaperä jääkauden jälkeen kohosi merestä, on todennäköistä, että ensimmäiset asukkaat saapuivat alueelle noin 6000 eKr. nykyisien Länsi-Savon, Ylä-Satakunnan sekä Pohjois-Hämeen alueilta (Wiik 2006: 288–289). Etelä-Pohjanmaan alueen asutus koostui ajanlaskumme alun ensimmäisellä vuosituhannella länsisuomalaisesta sekä germaanisperäisestä väestöstä. Tuona aikana kulttuuri oli loistavimmillaan vuosina 500–700. (Luukko 1950: 1.)

On yhä epäselvää, mikä johti Etelä-Pohjanmaan alueen köyhtymiseen, sillä ennen viikin-
kiaikojä alue oli hyvin vauras, mutta tuntemattomasta syystä Etelä-Pohjanmaan alueella tapahtui vuosien 600–800 tietämällä väestökato, ja vasta vuoden 900 aikoihin alue alkoi saada uusia asukkaita Satakunnasta ja Pirkkalasta (Mantila & Leiviskä 2017: 160; Wiik 2006: 290). On esitetty kuitenkin näkemyksiä myös siitä, että Etelä-Pohjanmaan eri alueiden asuttajat olisivat saapuneet ensi sijassa Ylä-Satakunnasta (Luukko 1950: 3). Todisteena eteläpohjalaisten sekä hämäläisestä että satakuntalaisesta syntyperästä voidaan pitää heidän yhteneväistä puherytmiään. Eteläpohjalaisten puheessa nimittäin vokaalien kesto sekä sävelkulku vastaavat hämäläisten ja satakuntalaisten puhetyyliä. (Wiik 2006: 291.) 1500-luvun puolivälissä saapui Etelä-Pohjanmaalle asuttajia Savosta. Uudisasukkaiden myötä syntyi Etelä-Pohjanmaan pohjois- ja itäosiin niin kutsuttu savolaiskiila. (Wiik 2006: 292.)

Hämäläisten esi-isinä voidaan pitää Hämeestä saapunutta kansanryhmää, joka saapui ravinnon perässä Lapuanjoelle kalastamaan. Myöhemmin, 1500-luvulla, asutusta saapui myös Savosta sekä jonkin verran ruotsinkieliseltä rannikkoalueelta. (Perälä 1912: 135–136.) Ensimmäinen talo kohosikin Härmään 1500-luvun puolivälin paikkeilla, ja näin sai alkunsa Härmän vakituinen, tähän päivään saakka kestänyt asutus (Luukko 1950: 239; Kojonen 1993: 45). 1660-luvulle tultaessa olikin Härmän alueella jo 22 maakirjaan merkittyä taloa (Kojonen 1993: 93).

3. AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

3.1 Aineisto ja menetelmät

Tämän tutkimuksen aineistona käytetään kahta murrenäytettä. Ensimmäinen murrenäyte on kerätty vuonna 1978, ja toinen näyte on kerätty vuonna 2021. Ensimmäisen murrenäytteen kielenkäyttäjä on syntynyt 1890-luvulla ja toisen murrenäytteen puhuja taas 1990-luvulla. Näin ollen on kielenkäyttäjien ikäero jotakuinkin sata vuotta ja aineistojen välinen ero 43 vuotta. Vanhemman murrenäytteen kielenkäyttäjä on ollut nauhoitushetkellä noin 80-vuotias ja nuorempi noin 20-vuotias. Molemmat aineistot on kerätty hyödyntäen haastattelumenetelmää. Vanhemmalta informantilta puhe on ilmeisesti pyritty nauhoittamaan mahdollisimman salassa, mutta nuorempi informantti on tietoinen nauhoituksesta sekä sen käyttötarkoituksesta.

Tuorempi haastatteluaineistoista on itse keräämäni. 1970-luvulla nauhoitettu haastatteluaineisto on sukulaiseni toiminnan tulosta. Koska haastateltava murteenpuhujana on jo menehtynyt, on lupa nauhoitteen käyttöön saatu nauhoittajalta sekä haastateltavan lähimmiltä elossa olevilta sukulaisilta. Molempien äänitteiden pituus on kolmekymmentä minuuttia. Nämä murreäänitteet olen litteroinut keskittyen litteroidessani erityisesti tutkimukseni kannalta tärkeiden murrepiirteiden huolelliseen ja mahdollisimman tarkkaan litterointiin. Vaikka molemmat aineistot ovat ajallisesti yhtä pitkät, on informanttien puhenopeus vaikuttanut niin, että vanhempi aineisto on sanamäärällisesti pidempi.

Vanhempi informantti, josta käytetään tässä tutkielmassa nimeä Maria, on syntynyt Ylihärmässä 1890-luvulla, mutta muuttanut jo lapsena Alahärmän puolelle ja asunut siellä lopun ikäänsä. Nuorempi informantti, josta tässä tutkielmassa käytetään nimeä Venla, on sen sijaan syntynyt Kauhavan puolella ja asunut siellä koko ikänsä. Venla on suorittanut peruskoulun sekä ylioppilastutkinnon, ja hän opiskelee yliopistossa. Venlan molemmat vanhemmat ovat kotoisin nykyisen Kauhavan alueelta. Nykyisen Kauhavan alueella tarkoitetaan aluetta, johon kuuluvat Kauhavan lisäksi kunta-liitoksissa Kauhavaan yhdistyneet Alahärmä, Ylihärmä ja Korttesjärvi.

Molemmissa litteraateissa on paikannimet sekä henkilönnimet vaihdettu, jotta niitä ei voida tunnistaa ja ettei niiden perusteella voida identifioida haastateltavia tai muitakaan henkilöitä. Vain kuntien nimet, kuten Alahärmä ja Ylihärmä, on säilytetty alkuperäisessä muodossaan siitä syystä, että murteentutkimuksen kannalta on tärkeää tietää, miltä paikkakunnalta murrenäyte on kerätty. Tämän vuoksi ei kuntien nimiä ole syytä vaihtaa, sillä informanttien kotikunnat ovat muutenkin tiedossa. Informanttien nimet on muutettu heidän yksityisyytensä vuoksi.

Tutkimistuloksissani on esitetty tietyn murrepiirteen määrällinen ja prosentuaalinen esiintyvyys informantin puheessa. Tämän jälkeen on vertailtu näitä tuloksia keskenään ja pohdittu syitä tulosten mahdollisiin eroihin.

3.2 Analyysi Marian puheesta

Ensimmäinen murrepiirre, jota tässä tutkimuksessa on lähdetty analysoimaan, on jälkitavun vokaalienvälisen *h*:n ilmeneminen ja esiintyvyys puheessa. Vanhemman informantin Marian puheessa jälkitavun vokaalienvälinen *h* oli melko yleinen. Marian puheessa esiintyi kumpaakin Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillistä *h*:n säilymisen varianttia, eikä niitä ole tässä tutkielmassa eritelty toisistaan. Samaan lukuun on siis laskettu sekä variantti, jossa *h*:n molemmilla puolilla on vokaali säilynyt, että variantti, jossa *h*:n edellä ollut vokaali on kadonnut. Sanoja, joissa vokaalienvälinen *h* olisi ollut mahdollinen, esiintyi informantin puheessa 113. Näistä 43:ssa oli vokaalienvälinen *h* säilynyt. Näin ollen 61 %:ssa sanoista vokaalienvälinen *h* oli säilyttänyt paikkansa. Vokaalienvälistä *h*:ta esiintyi niin passiivimuotoisissa verbeissä (*menthin*) kuin illatiivissa (*kouluhun*).

Toinen tutkittu ilmiö eli *e*:n labiaalistuminen verbin preesensissä sekä *VA*-partisiipissa oli havaittavissa Marian puheessa. Peräti 89 % mahdollisista tapauksista oli labiaalistuneita. Haastatteluai-
neistossa ei kuitenkaan ollut ainuttakaan *VA*-partisiippiä, joten sen labiaalistuneiden muotojen määrää ei voida todeta tässä tutkielmassa mitään.

Inessiivin päätteinä Marian puheessa ilmenivät niin *-ssa*, *-s* kuin *-hna*. Jopa 78,6 % sanoista sai inessiivin päätteeksi *-s*, peräti 12,5 % sai päätteekseen *-hna*, ja vain 8,9 %:ssa sanoista oli päätteeksi *-ssa*. Pääte *-hna* ilmeni kuitenkin ainoastaan pronominiin yhteydessä, kuten *mihnä* 'missä' ja *johna* 'jossa'.

Neljäs tutkittava murrepiirre *svaa*-vokaali ilmeni Marian puheessa altavastaajana. Kaikista mahdollisista tapauksista vain 32 %:ssa oli *svaa*-vokaali. Sanoissa ilmeni vaihtelevuutta *svaa*-vokaalin käytön suhteen: Yleiskielen sana *yhdessä* esiintyi puheessa kaksi kertaa muodossa *yhres* ja kerran muodossa *yhyres*. Sana *kolme* ilmeni kolme kertaa muodossa *kolme*, mutta peräti viisi kertaa muodossa *kolome*. Toisaalta taas yleiskielen sana *lehmä* esiintyi puheessa kaksi kertaa, molemmilla kerroilla muodossa *lehemä*.

Yleiskielen *d*:n vastineena Marian puheessa oli havaittavissa neljää eri varianttia: *d*-äännettä, *r*-äännettä, *t*-äännettä sekä *katoa*. Selvä enemmistö eli 80 % sanoista edustui *r*-äänteenä, ja 16 % sanoista sai variantin *d*. Yleiskielen *d*:n vastineena ilmenivät yhden kerran sekä *t* että *kato*: sana *kyydissä* esiintyi muodossa *kyytis*, ja sana *meidän* ilmeni kerran muodossa *meiän*.

Kaikista diftongeista oli informantin puheessa avartuneita 60 %. Yleisin kaikista avartuneista diftongeista oli sekä määrällisesti että prosentuaalisesti *uo* > *ua*. Kaikista avartuneista diftongeista tätä muotoa oli 94 %. Kaikista *uo*-diftongeista oli 88 % avartunut muotoon *ua*. Myös diftongin *yö* avartuminen muotoon *yä* oli prosentuaalisesti vahvaa. Yleiskielen diftongimuoto *yö* ilmeni puheessa vain kerran, sillä kuusi kertaa se oli avartuneena muotoon *yä*. Näin ollen *yö*-tyyppisistä diftongeista 86 % oli avartuneita. *ie*-tyyppisistä diftongeista vain 11 % oli avartunut muotoon *iä*. Yhtäkään *ia*-muotoista avartunutta diftongia ei puheessa ollut, toisaalta tilaisuuksia tämän kaltaisella avartumiselle olisi ollut vain kaksi.

Yleiskielen *ts*:n vastineena ei Marian kielenkäytössä kertaakaan ilmennyt muotoa *ts*. Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillinen *tt* edusti sataprosenttisesti yleiskielen *ts*-muotoa. Todettakoon kuitenkin, että aineistossa tämäkin muoto ilmeni vain yksitoista kertaa.

Viimeinen tutkittu piirre eli sanan jälkitavuisten *i*-loppuisten diftongien assimiloituminen oli vahvaa Marian puheessa. Täydestä 115 mahdollisuudesta 107:ssä oli *i* assimiloitunut edeltävään vokaaliin. Näin ollen peräti 93 %:ssa tapauksista *i* oli assimiloitunut. Tutkimuksessa on otettu huomioon myös sellaiset sanat, joista *i* on nyky-suomessa kadonnut, mutta joissa se on alun perin ollut. Tällaisia sanoja oli Marian puheessa esimerkiksi *hevoonen* (*hevoinen* > *hevoonen* ~ *hevonen*) ja *taloo* (*talo* > *taloo* ~ *talo*).

Taulukko 1. Tutkittavien Etelä-Pohjanmaan murrepiirteiden esiintyvyys vanhemmassa aineistossa.

Maria	Havainnot	Mahdollisuudet	%-osuus
vokaalienvälinen <i>h</i>	43	70	61,43
<i>e</i> :n labiaalistuminen	17	19	89,47
inessiivin pääte <i>-hnA</i> tai <i>-s</i>	51	56	91,07
<i>svaa</i> -vokaali	17	53	32,08
yleiskielen <i>d</i> :n vastine <i>r</i>	45	56	80,36
diftongien avartuminen	103	172	59,88
yleiskielen <i>ts</i> :n vastine <i>tt</i>	11	11	100,00
sanan jälkitavuisten <i>i</i> -loppuisten diftongien assimiloituminen	107	115	93,04

Kaikkien tutkittavana olleiden murrepiirteiden lisäksi Marian puheessa ilmeni myös muita Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä. Tässä seuraa muut informantin puheessa esiintyneet murrepiirteet aineistosta otettuine esimerkkeineen:

1. seuraavanlaiset komparatiivimuodot: *pitee*, *vanhee*,

2. ruotsin kielen lainasanat: *kaffi, flikka, prukas*,
3. abessiivin päätteessä yksi *t*: *antamata*,
4. *OA > UA* sekä *eA > iA*: *kotua, kauhian, komia, leviä, kipiä*,
5. sananloppuisen *i*:n heitto: *viis, olis*,
6. *k*:n heikkona asteena *-lk-* ja *-rk-*konsonanttiyhtymissä *k*:ta seuraavaan vokaalin pidentymä: *jalaastansa*.

Marian puheessa ilmeni myös joitain ylipäätään länsimurteille tyypillisiä muotoja ja sanoja, kuten *äitee, äireelle* ja *huuti*.

Mielenkiintoista Marian puheessa oli se, että kolme kertaa haastatteluaineistossa esiintyy yleisgemmaatio, joka ei ole Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillinen piirre. Tämä yleisgemmaatio esiintyy siis täsmälleen kolme kertaa ja joka kerralla samassa sanassa saman puheenvuoron aikana:

30. (MARIA): – – Sitte se huomattii, yöllä huomattii etten minä nuku nii se sano mulle että mennä hakkoo hänelle tuolta takalta siellä oli se takka vieläki kyllä siellä oli sitte komia muuri sielä mun kotona. Niin tuata että mennä hakkoo sieltä nii nii hänellä juamaa (---) määhä meni hakoon sen – –.

On mahdollista, että tällainen yleisgemmaatio olisi levinnyt Marian kielenkäyttöön esimerkiksi Korttesjärveltä, joka on Alahärmän naapuripitäjä, ja joka kuuluu savolaiskiilan alueeseen. *hakea-*verbin ilmeneminen muodossa *hakkoo* on luultavasti vain yksittäinen sana, johon yleisgemmaatio on Marian kielenkäytössä tai kenties hänen koko lähipiirinsä kielenkäytössä jostain syystä levinnyt.

3.3. Analyysi Venlan puheesta

Ensimmäistä tutkittavaa piirrettä, vokaalienvälistä *h*:ta, ei nuoremman informantin Venlan puheessa esiintynyt ollenkaan. Sanoja, joissa vokaalienvälinen *h* olisi ollut mahdollinen, oli aineistossa 87, joten tilaisuus vokaalienvälisen *h*:n käytölle oli olemassa.

Toisena tutkittavan piirteenä olivat *e*:n labiaalistuneet muodot preesensissä sekä *VA*-partisiipissa. Näitä labiaalistuneita muotoja ei Venlan puheessa ilmennyt. Niiden puutetta selittänee kuitenkin se seikka, että esimerkiksi *VA*-partisiippeja ei haastatteluaineistossa ole ainoatakaan. Sellaisia verbejä, joissa labiaalistuminen olisi mahdollista, on niitäkin vain viisi.

Inessiivin päätteinä Venlan puheessa ilmenivät muodot *-ssa* sekä *-s*. Kaikista inessiivin päätteistä 94 % oli muodossa *-s* ja loput 6 % muodossa *-ssa*. Venlan kielenkäytössä Etelä-Pohjanmaan

murteelle tyypillinen *s*-päätte oli näin ollen huomattavasti painottuneempi kuin yleiskielen *-ssa*. Tästä havainnollistavana esimerkkinä voidaan todeta, että haastattelun aikana Venla käytti lausahdusta *itse asiassa* kaksikymmentäkaksi kertaa, josta kaksikymmentäyksi kertaa se oli muodossa *itse asias*.

Neljäs tutkittava piirre oli *svaa*-vokaali. Venlan puheessa ei kolmekymmentä minuuttia kestäneen haastattelun aikana ilmennyt ainoatakaan *svaa*-vokaalia. Tilaisuus *svaa*-vokaalille oli kuitenkin olemassa, sillä puheessa esiintyi kolmekymmentäkaksi sanaa, joissa *svaa*-vokaali olisi ollut mahdollinen.

Yleiskielen *d*:n vastineena Venlan kielenkäytössä esiintyivät *d*, *r* sekä *kato*. Suurin osa sanoista eli 61 % edustui kuitenkin *d*:nä. 30 % sanoista sai variantin *r*, ja loput 9 % sanoista edustivat *katoa*. *Kato* oli varsin yleinen etenkin lukusanoissa, kuten *kaheksan* ja *yheksän*. Yleiskielen *d*:n vastineiden vaihtelu oli kuitenkin runsasta, ja jopa samassa sanassa saattoi olla edustettuna kaksi eri varianttia (*kuurensadan*). Haastatteluaineistossa esiintyvää kaupungin nimeä *Düsseldorf* ei ole otettu laskuissa huomioon.

Venlan kielenkäytössä oli havaittavissa diftongien avartumista. Kaikista mahdollisista tapauksista 18 % oli avartuneita. Diftongien avartumisen kaikista mahdollisista muodoista määrällisesti sekä prosentuaalisesti yleisin oli *uo* > *ua*. Kaikista avartuneista diftongeista tätä muotoa oli 83 %. Diftongi *uo* ilmeni Venlan puheessa 42 kertaa, ja sen avartunut muoto *ua* peräti 26 kertaa. Näin ollen 38 % *uo*-tyyppisistä diftongeista oli avartuneita. Yleiskielen mukainen diftongi *yö* esiintyi kaksikymmentä kertaa. Vain yhden ainoan kerran oli tämä diftongi avartunut muotoon *yä*. Diftongi *ie* oli harvakseltaan avartunut: ainoastaan neljä kertaa se esiintyi muodossa *iä*, ja muodossa *ia* sitä ei esiintynyt ollenkaan. Muodon *ia* puuttumista selittää se seikka, että kaikista 86:sta yleiskielen *ie*-diftongin ilmentymästä vain viisi olisi voinut olla muodossa *ia*. Loput 81 muotoa olisivat voineet olla avartuneita muotoon *iä*.

Seitsemäs tutkittava piirre oli yleiskielen *ts*:n vastine. Informantin kielenkäytössä näkyivät muodot *ts* sekä *tt*. Yhdessä tietyssä sanassa oli *ts* korvautunut pelkästään yhdellä *t*:llä (*itse* > *ite*). Tämä ilmeni kaksi kertaa haastattelun aikana, mutta ainoastaan silloin, kun Venla tarkoitti itseään kokijana. Lausahdus *itse asiassa* sen sijaan oli muodossa *itse asias* eikä *ite asias*. Aiemmissä tutkimuksissa on tehty havainto, että Kauhavan alueella tietyissä sanoissa *ts* korvautuu juuri yhdellä *t*:llä, joskin tämä on harvinaista (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 30). Venlan puheessa 81 % yleiskielen *ts*:n vastineista oli muodossa *ts*. Muotoa *tt* edusti 14 % sanoista ja muotoa *t* 5 % sanoista. Sana *katsoa* esiintyi puheessa kaksi kertaa kahdessa eri taivutusmuodossa (*kattoa* ja *kattomas*), mutta molemmilla kerroilla kyseisessä sanassa *ts* oli korvautunut murteellisella *tt*-vaihtoehdolla.

Viimeinen piirre, jota tässä tutkielmassa havainnoin, oli *i*-loppuisten diftongien

assimiloituminen sanan jälkitavussa. Venlan puheessa mahdollisuus assimiloitumiselle oli viidessä-kymmenessä sanassa. Näistä vain kolmessa sanassa eli 6 %:ssa assimiloituminen oli tapahtunut. Tutkimuksessa on laskettu ei-assimiloituneiksi sellaiset sanat kuten *iso*, jossa assimiloituminen olisi mahdollinen muodossa *isoo*. Monissa sanoissa oli *i* assimiloitumisen sijaan kadonnut. Tämä vaikutti olevan yleistä etenkin, jos *i* oli osa sanan toiseksi viimeistä tavua: *monimutkanen*, *semmonen*, *sella-seen*. Toisaalta taas esimerkiksi sanassa *erilainen* *i* oli säilynyt, vaikka *i* sijoittuukin tässä sanassa toiseksi viimeiseen tavuun. Laurosela (1913/15: 78) onkin tehnyt havainnon, että joskus *moinen-* ja *mainen-*johtopäätteissä *i*-loppuinen diftongi on säilynyt. Ehkäpä myös *lainen-*päätteen omaava sana kuuluu samaan kategoriaan.

Joissain muissakin sanoissa *i* oli säilynyt sellaisenaan kuin se yleiskielessä esiintyy: *pakolaisuuteen*, *saksalaisten*, *yliopistovierailuja*, *haluaisin* ja *sijaisena*. Kahta ensimmäistä sanaa yhdistää se seikka, että molemmissa *i* sijoittuu samanlaiseen äänneympäristöön *lais*. Sanojen *pakolaisuuteen*, *yliopistovierailuja* sekä *sijaisena* yhdistävä tekijä taasen on *i*:n sijoittuminen kolmanneksi viimeiseen tavuun. Sana *haluaisin* on siitä syystä kiinnostava, että se on konditionaalimuodossa. Näin ollen puhujalla ei ole mahdollisuutta jättää *i*:tä pois. Se on joko lausuttava *i*-äänteenä itsenäen tai sulautettava edeltävään vokaaliin, jotta sanan merkitys säilyisi.

Taulukko 2. Tutkittavien Etelä-Pohjanmaan murrepiirteiden esiintyvyys tuoreemmassa aineistossa.

Venla	Havainnot	Mahdollisuudet	%-osuus
vokaalienvälinen <i>h</i>	0	87	0,00 %
<i>e</i> :n labiaalistuminen	0	5	0,00
inessiivin päätte <i>-hna</i> tai <i>-s</i>	73	78	93,59
<i>svaa</i> -vokaali	0	32	0,00
yleiskielen <i>d</i> :n vastine <i>r</i>	10	33	30,30
diftongien avartuminen	31	175	17,71
yleiskielen <i>ts</i> :n vastine <i>tt</i>	5	37	13,51
sananjälkitavuuksien <i>i</i> -loppuisten diftongien assimilointuminen	3	50	6,00

Edellä käsiteltyjen piirteiden lisäksi Venlan puheessa oli Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisistä piirteistä havaittavissa myös sananloppuisten *i*:n heittoa: *ens* 'ensi', *kaks* 'kaksi'. Aiempien tutkimustulosten perusteella *i*:n loppuheitto on sellainen piirre, jonka käytön suhteen ei Kauhavan alueella paljoakaan ilmene eroa ikäryhmien välillä, vaan sen esiintyminen on jokaisella ikäryhmällä vahvaa – nuorilla jopa vahvempaa kuin muilla (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 97). Venlan puheessa *i*:n loppuheitto vaikuttaisi olevan erityisen yleistä lukusanoissa. Aineistossa ilmenee esimerkiksi sana *kaksi*

kaksitoista kertaa, ja joka kerralla se on muodossa *kaks*. Myös numeraali *yksi* ilmenee joka kerralla muodossa *yks*.

4. TULOSTEN VERTAILU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Sekä Venlan että Marian kielenkäytössä oli havaittavissa useita Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä. Voidaan kuitenkin huomata, että Venlan kielenkäytössä ei haastatteluaineistossa esiintynyt ollenkaan joitain piirteitä, jotka olivat kuitenkin Marian puheessa edustettuina ja osa jopa enemmistönä. Näihin piirteisiin lukeutuvat vokaalienvälinen *h*, *svaa*-vokaali sekä *e:n* labiaalistuneet muodot.

Kummankin informantin puheessa kaikista avartuneista diftongeista yleisin oli *uo > ua*. Venlan kaikista avartuneista diftongeista tätä muotoa oli 83 % ja Marian avartuneista diftongeista 94 %. Molemmilla puhujilla olivat *ua*-tyyppiset avartuneet diftongit myös muihin mahdollisiin diftongityyppeihin ja niiden avartuneisiin muotoihin verrattuina yleisempiä. Venlan *uo > ua* diftongeista 38 % oli avartuneita. Marian *uo > ua* diftongeista vastaava luku oli 88 %.

Yhtenevä tekijä informanttien puheessa on myös inessiivin päätteen *-s* yleisyys. Venlan puheessa jopa 94 % sanoista sai päätteen *-s*, ja Marian puheessa 78,6 % sanoista sai vastaavan päätteen. On kuitenkin huomioitava, että Marian puheessa esiintyi myös päätettä *-hnA* (12,5 %), jota ei Venlan puheessa ollut ollenkaan havaittavissa. Aiempienkin tutkimustulosten perusteella on Kauhavalla loppupeitteinen inessiivi hyvin yleinen (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 116).

Sanan jälkitavujen *i*-loppuisten diftongien assimiloitumisen suhteen on informanttien välillä havaittavissa suurta eroa. Marian puheessa 93 % *i*-loppuisista diftongeista oli assimiloituneita, kun taas Venlan puheessa vain 6 % oli assimiloituneessa muodossa. Marian puheessa esiintyi haastatteluaineiston aikana myös huomattavasti enemmän sanoja, joissa oli olemassa mahdollisuus *i:n* assimiloitumiselle. Tämä johtunee siitä, että Marian puhenopeus oli joutuisampaa kuin Venlan, joten hän puhui kolmenkymmenen minuutin aikana enemmän.

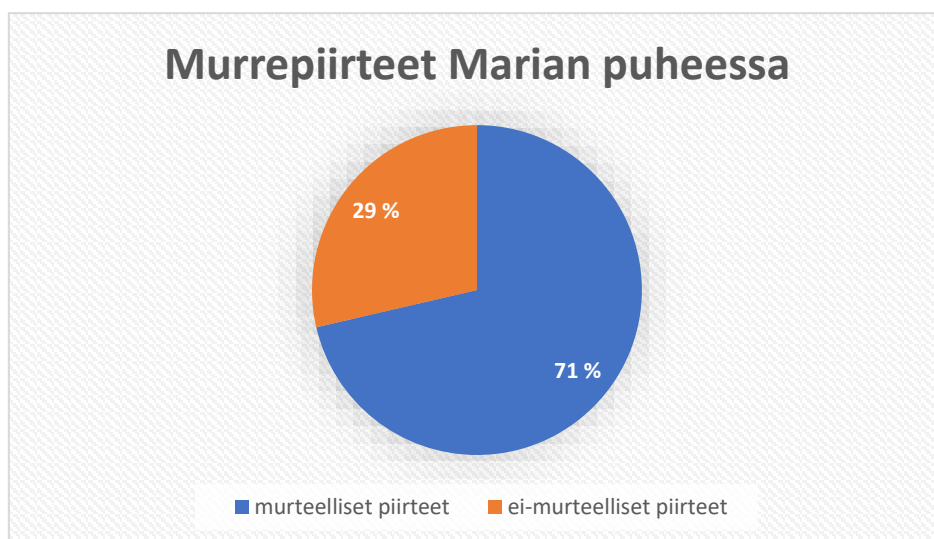
Yleiskielen *ts:n* vastineena Venlan puheessa ilmeni kolmea eri varianttia: *ts*, *tt* ja *t*. Näistä kaikista muodoista oli *tt:n* osuus vain 14 %. Marian kielenkäytössä taasen ilmeni ainoastaan murteellista varianttia *tt*.

Yleiskielen *d:n* vastineena esiintyi monenlaisia variantteja. Venlan puheessa esiintyivät muodot *d*, *r* sekä *kato*. Marian puheessa taas esiintyivät muodot *d*, *r*, *t* ja *kato*. Kuitenkin oli Marian kielenkäytössä selkeästi yleisin variantti *r*, jota edusti 80 % sanoista. Venlan puheessa vain 30 % sanoista sai murteellisen variantin *r*.

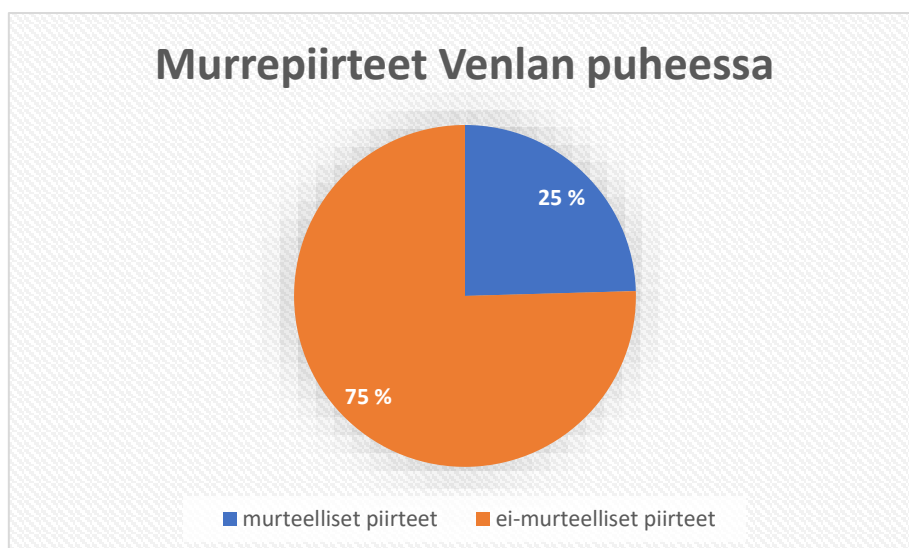
Venlan puheessa ei juuri esiintynyt muita Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä edellä käytyjen lisäksi. Havaittavissa oli kuitenkin sananloppuisen *i:n* heittoa. Marian puheessa sen sijaan oli runsaasti muitakin murrepiirteitä, kuten abessiivin päätteenä yksi *t*, komparatiivimuodot

paree yms., ruotsin kielen lainasanat, $OA > UA$ sekä $eA > iA$ ja sananloppuisen *i*:n heitto.

Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisten piirteiden esiintyvyyden suhteen on eroa kahden tutkimukseen osallistuneen informantin välillä. Nuoremman informantin Venlan puheessa Etelä-Pohjanmaan murrepiirteet ovat pääsääntöisesti vähemmän edustettuina kuin vanhemman informantin Marian puheessa. Poikkeuksen tähän tekee inessiivin pääte *-s*, joka ilmeni Venlan puheessa erittäin vahvana. Marian puheessa olivat sellaisetkin murrepiirteet edustettuina, joita ei Venlan puheessa enää ollenkaan esiintynyt.

Kuvio 1. Kaikkien tutkittujen murrepiirteiden suhteellinen osuus Marian puheessa.

Kuvio 2. Kaikkien tutkittujen murrepiirteiden suhteellinen osuus Venlan puheessa.

Kuviosta 2 voidaan nähdä, että Venlan puheessa vain 25 % kaikista tutkituista murrepiirteistä ilmeni murteellisina. Venlan murteellisten piirteiden osuus on melko vähäistä, jos verrataan toisiin tutkimuksiin: Mäki-Paavolan (1999: 83) mukaan kurikkalaisten nuorten puheessa kaikista tutkittavista eteläpohjalaisista murrepiirteistä vähintään puolet olivat murteellisia. Toisaalta tämä tutkimus on jo reilun kahdenkymmenen vuoden takaa. Kuviosta 1 voidaan huomata, että Marian kielenkäytössä kaikkien tutkittavien murrepiirteiden murteellinen osuus on 71 %. Mäki-Paavola (1999: 86) on saanut vastaavanlaisia tuloksia tutkiessaan kurikkalaisten eteläpohjalaisia murrepiirteitä: eläkeikäisillä informanteilla ei murteellisten piirteiden osuus ole ollut yhdenkään piirteen kohdalla alle kahdeksankymmenen prosentin.

Kuvioita 1 ja 2 analysoimalla ja vertailemalla voidaan havaita, että murrepiirteiden osuus Venlan kielenkäytössä on melkein päällekkäinen murrepiirteiden osuuteen Marian käyttämässä kielessä. Taulukossa 3 on vielä havainnollistettu eroja Marian ja Venlan murrepiirteiden ilmenemisestä. Taulukosta voidaan huomata, että Venlan puheessa suurin osa murrepiirteistä vaikuttaisi olevan väistyviä. Kuten jo aiemmin on todettu, vain inessiivin päätte *-s* on säilyttänyt vahvan aseman Venlan puheessa.

Taulukko 3. Vertaileva taulukko murrepiirteiden suhteellisista osuuksista informanttien puheessa.

Murrepiirteiden suhteellinen osuus informanttien puheessa	Maria	Venla
vokaalienvälinen <i>h</i>	61,4 %	0,0 %
<i>e:n</i> labiaalistuminen	89,5 %	0,0 %
inessiivin päätte <i>-hnA</i>	12,5 %	0,0 %
inessiivin päätte <i>-s</i>	78,6 %	93,6 %
<i>svaa</i> -vokaali	32,1 %	0,0 %
yleiskielen <i>d:n</i> vastine <i>r</i>	80,4 %	30,3 %
avartuneet diftongit	59,9 %	17,7 %
yleiskielen <i>ts:n</i> vastine <i>tt</i>	100,0 %	13,5 %
sananjälkitäviin <i>i</i> -loppuisten diftongien assimiloituminen	93,0 %	6,0 %

Vielä kuitenkin on hyvin keskeistä arvioida tutkimuksessa havaitun eron todenperäisyyttä ja edustavuutta – toisin sanoen tutkimustuloksen tieteellistä luotettavuutta ja toistettavuutta. Tähän ei liene olemassa mitään täydellistä kuvaa tilanteesta antavaa tapaa. Tässä tutkielmassa on kuitenkin päädytty arvioimaan murteen suhteellisen osuuden edustavuutta puhujan tyypillisestä sanallisen ilmaisun osuudesta tilastomatematiikan keinoin. Tällöin on mahdollista saada suuntaa antava approksimaatio tutkimustuloksen toistettavuudesta samoilla informanteilla.

Tässä tarkoituksessa molempien informanttien murteenkäyttöä analysoitiin tilastollisesti siten, että murteellisille sanamuodoille annettiin totuusarvo 1 ja murteesta poikkeaville sanamuodoille

totuusarvo 0, jolloin voitiin laskea normaalijakauman mukainen keskihajonta kummankin puhujan puheen murteellisuudelle (Excelin KESKIHAJONTA.A-toiminto). Näin voitiin laskea kummankin informantin murteenkäytön suhteelliselle osuudelle 95 %:n luottamusväli (Excelin LUOTTAMUVÄLI.NORM-toiminto). Kummasakin tapauksessa luottamusvälin arvo oli ± 4 %. Tämä tarkoittaa siis sitä, että jos litterointi oletetaan virheetömäksi ja samanlainen ja -laajuinen haastattelu toistettaisiin informanteille sata kertaa, saataisiin 95 tapauksessa sadasta Venlan murteellisten sanamuotojen osuudeksi $25 \% \pm 4 \%$ ja Marialle vastaavasti $71 \% \pm 4 \%$. Approksimaatio on sangen karkea, mutta toisaalta vahvistaa käsitystä siitä, että Venlan ja Marian puheessa murteellisten muotojen suhteelliset osuudet ovat hyvin erisuuruiset, eikä havaittu ero selity helposti yksinomaan satunnaisvaihtelulla.

Taulukko 4. Tilastollinen analyysi tutkimuksen uusittavuudesta.

	Venla	Maria
Mahdollisuudet	492	552
Murrehavainnot	120	394
Ei-murteelliset muodot	372	158
95 %:n luottamusväli	0,037984	0,037741
Keskihajonta	0,429872	0,452409

Informanttien kielenkäytön väliset erot johtunevat siitä, että Venla on haastatteluhetkellä ollut huomattavasti nuorempi kuin Maria ja Venla on elänyt myöhemmin kuin Maria. Venla on elänyt jo lapsuudessaan sellaista aikakautta, jolloin viihdettä on pystynyt seuraamaan erilaisista kanavista, ja esimerkiksi lastenohjelmien katsominen on saattanut vaikuttaa Venlan kielenkäytön muokkautumiseen yleispuhekielisemmäksi. Venla on myös käynyt pidemmän aikaa koulua sekä matkustellut enemmän kuin Maria. Pitkä koulu-ura on varmasti vaikuttanut Venlan kielenkäyttöön, sillä juuri koulussa opitaan kirjakielen sääntöjä ja muotoja. Myös muuttoliikkeellä on osansa asiassa, sillä se on saanut aikaiseksi sen, että yhteisöistä on nykypäivänä tullut kielellisesti monimuotoisempia ja sekavampia, ja tämä näkyy myös yksilöiden puhekielessä (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 15). Koska Maria ja Venla eivät ole vain syntyneet eri aikoina, vaan myös eläneet eri aikoina ja eri ihmisten ympäröiminä, täytyy huomioida, että heidän kielelliset elinympäristönsä ovat erilaiset lähtökohdiltaan. Maria on luultavasti elänyt sellaisten ihmisten läheisyydessä, joilla ei ole ollut koulutuksen mukanaan tuomaa kirjakielistä puhetapaa, ja muutoinkin ovat hänen läheisensä todennäköisesti olleet samalta alueelta kotoisin. Näin ollen ei hän ole voinut kuulla yhtä monipuolista kielenkäyttöä kuin Venla. Maria ei myöskään ole työskennellyt kodin ulkopuolella, joten hän ei siitäkään syystä ole juuri liikkunut kotikuntansa rajojen tuolla puolen. Nykypäivänä taas ihmiset liikkuvat enemmän oman

kuntansa ulkopuolellakin esimerkiksi harrastusten, opiskelun tai töiden parissa (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 129). Murrepiirteiden vähäistä esiintyvyyttä Venlan puheessa voivat selittää tietoisetkin kielivalinnat. On täysin mahdollista, että Venla ehkä haluaa puhua kirjakielisemmin jostain tuntemattomasta syystä. Murteellisen puheen käyttö voi esimerkiksi mahdollisesti tuntua vanhanaikaiselta. Nykypäivänä myös sosiaalinen media sekä joukkotiedotusvälineet tuovat esille monenlaisia eri tapoja käyttää kieltä, ja osakseen Venlan murrepiirteiden vähäisyys voikin selittyä sillä, että hänelle – toisin kuin Marialle – on ollut tarjolla paljon erilaisia kielimuotoja ja kielenpiirteitä, joista hän on voinut ottaa mallia omaan puheeseensa.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tarkoitukseni oli tässä tutkimuksessa selvittää, mitä eteläpohjalaisia murrepiirteitä informanttien kielenkäytössä esiintyy, ja onko informanttien välillä eroa murrepiirteiden käytön suhteen. Tutkimustulokseni on, että molempien informanttien kielenkäytössä on havaittavissa Etelä-Pohjanmaan murteelle tyypillisiä piirteitä, mutta vanhemman informantin puheessa nämä piirteet ovat monipuolisempia ja yleisempiä kuin nuoremman informantin puheessa.

Sain asettamiini tutkimuskysymyksiin selkeät vastaukset. Myös hypoteesini osui oikeaan olettaessani, että nuoremman informantin puheessa murteellisuus olisi vähäisempää kuin vanhemman puhujan kielenkäytössä. Tutkimustuloksiin tulee suhtautua hieman kriittisesti, sillä jonkinasteinen virhemarginaali on olemassa. Tämä johtuu siitä, että aineistojen litteroinnissa on voinut tapahtua virheitä. Kaikki äänteelliset murrepiirteet eivät ole täysin helppoja tunnistaa, sillä äänneiden välinen ero voi olla hyvin pieni, ja tutkijan kuulo voi olla herkistynyt tietyille piirteille riippuen hänen omasta murteestaan. Vanhemman aineiston äänite ei ole laadultaan yhtä hyvä kuin nuoremman aineiston äänite, ja tämä seikka on voinut johtaa virheisiin. Vanhemmassa aineistossa on myös sellaisia puhepätkiä, joista ei ole saatu selvää: tämä tietenkin vaikuttaa niin, että etenkin vanhemman aineiston tulokset eivät ole absoluuttisia totuuksia. Aineistoon onkin suhtauduttava edellä mainittu mielessä pitäen. Tulokset on kuitenkin saatu siltä pohjalta, mitä aineistosta on saatu selvää.

Aineistot eroavat toisistaan muutenkin kuin äänenlaadun perusteella. Vanhempi aineisto on yritetty nauhoittaa salassa, jolloin puhetilanne lienee ollut melko normaali ja rentoutunut. Nuorempi aineisto on taas kerätty siten, että informantti on ollut tietoinen nauhoituksesta. Tästä syystä nuorempi informantti lienee ollut jännittyneempi, ja hän itse asiassa kertoikin ennen haastattelua, että häntä jostain syystä jännittää. Vanhemmassa aineistossa myös haastattelutilanne on ollut erilainen, sillä informantti on ollut vanha nainen, jota on haastatellut noin 12-vuotias lapsi. Tästä syystä on informantti puhunut melko itsenäisesti tarviten vain vähäistä kannustusta puhumiseen. Sen sijaan tuoreemmassa haastatteluaineistossa haastateltava ja haastattelija ovat olleet melko samanikäisiä, ja näin ollen itse haastattelutilanne on ollut vuorovaikutteisempi, eivätkä informantin yksittäiset puheenvuorot ole muodostuneet yhtä pitkiksi kuin vanhemman informantin haastattelussa.

Koska tutkimukseni on tapauskohtainen, ei siitä voida tehdä yleistyksiä – tulokset ovat vain osa suurempaa murteiden tutkimisen kokonaisuutta ja kenties täyttävät jonkin palasen murretutkimuksessa.

Jatkotutkimuksissa sukupolvien murteenkäytön välistä eroa voisit vertailla laajemmalla otannalla, jossa on huomioitu paremmin haastattelutilanteiden samankaltaisuus ja informanttien

alueellinen sekä kielellinen tausta. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi myös puheenkeruu esimerkiksi amerikansuomalaisilta. Juuri Etelä-Pohjanmaalta on lähtenyt aikoinaan paljon asukkaita Pohjois-Amerikkaan, ja olisi mielenkiintoista kerätä aineistoa näiden ihmisten suomen kieltä taitavilta jälkeläisiltä. Heidän puheessaan murrepiirteet saattaisivat olla hyvinkin vahvoja, koska he ovat eläneet suppeassa suomenkielisessä yhteisössä.

Lähteet

- AARIKKA, LOTTA 2018: Murteiden tutkimus väitöskirjojen viitteiden valossa. – *Virittäjä* 3/2018 s. 387–422.
- KOJONEN, EERO 1993: *Alahärmän historia I. Alahärmän alueen vaiheet jääkauden jälkeiseltä ajalta vuoteen 1867*. Julkaissut Alahärmän kunta ja seurakunta. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhetekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 1/2001 s. 74–101.
- LAUROSELA, JUSSI 1913/15: *Suomi. Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEIVISKÄ, MATTI – MANTILA, HARRI 2017: Onko Etelä-Pohjanmaan murteessa rautakautisia jälkiä? – *Virittäjä* 2/2017 s. 160–175.
- LUUKKO, ARMAS 1950: *Etelä-Pohjanmaan historia II. Keski-aika ja 1500-luku*. Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta. Helsinki: Maalaiskuntien Liiton Kirjapaino.
- LYYTIKÄINEN, ERKKI – REKUNEN, JORMA – YLI-PAAVOLA, JAAKKO (toim.) 2013: *Suomen murrekirja*. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Tohtorinväitöskirja. Tampereen yliopisto. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- MÄKI-PAAVOLA, MARI 1999: *Kurikan murteen säilymisestä eri ikäpolvilla*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Suomen kielen laitos.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO & SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- PAUNONEN, HEIKKI 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 4/2009 s. 557–570.
- PERÄLÄ, VÄINÖ 1912: *Härmässä 1500–1700-luvuilla*. Teoksessa *Kyrönmaa*. Julkaissut Etelä-Pohjalainen osakunta. Helsinki: Kirjapaino-osakeyhtiö Sana.
- RAPOLA, MARTTI 1961: *Johdatus suomen murteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- WIIK, KALEVI 2006: *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat ja missä niitä puhutaan?* Tampere: Pilot-kustannus Oy.